

Opis źródła:

Mające miejsce na początku października 1938 roku zajęcie Zaolzia i jego aneksja do II Rzeczypospolitej stanowiły reperkusję toczzonego w latach 1919-1920 polsko-czeskiego konfliktu o Śląsk Cieszyński, w wyniku, którego zachodnia część regionu (Zaolzie = ziemie na zachód od rzeki Olzy), zamieszkała głównie przez ludność polskojęzyczną, pozostała w granicach Czechosłowacji. Rozpad tego państwa zapoczątkowany przez konferencję monachijską dał władzom sanacyjnym pretekst do ponownego sformułowania pretensji terytorialnych. Ocena tej decyzji do dziś pozostaje przedmiotem sporu polskich i czeskich historyków.

Polska Agencja Telegraficzna była działającą od 1918 roku rządową agencją informacyjną produkującą materiały na potrzeby odbiorcy krajowego i zagranicznego, stanowiące oficjalne źródło wiedzy o wydarzeniach w II Rzeczypospolitej. Jedną z form jej działalności było tworzenie dziesięciominutowych kronik filmowych, które wyświetlano w kinach przed każdym seansem.

Miejsce przechowywania:

Repozytorium Filmoteki Narodowej

Źródło:

MF.291: *Wódz Naczelny Marszałek Śmigły-Rydz na Zaolziu*

<http://repozytorium.fn.org.pl/?q=pl/node/10124>

Słowniczek pojęć:

Marszałek [Edward] Śmigły-Rydz – oficer Legionów Polskich, współpracownik Józefa Piłsudskiego. Po jego śmierci przejął stanowisko Generalnego Inspektora Sił Zbrojnych i w związku z tym był przewidziany do objęcia funkcji Naczelnego Wodza na wypadek wojny. Rok później, mimo sprzeciwu części środowisk sanacyjnych, otrzymał stopień Marszałka Polski. Przewidywany do objęcia urzędu Prezydenta RP, zaś przez Ignacego Mościckiego otwarcie, choć wbrew postanowieniom Konstytucji kwietniowej, określany jako druga osoba w państwie.

Zachodni Cieszyn – dzisiejsza czeska część Cieszyna, anektowana do Polski wraz z Zaolziem.

Pytania do źródła:

Pytania dla uczniów szkoły podstawowej i uczniów szkoły średniej (poziom podstawowy):

:

1. Czy w kronice zajęcie Zaolzia przez Wojsko Polskie zostało przedstawione jako podbój?
2. Wskaż element tradycji antycznej, który wykorzystano dla uczczenia aneksji Zaolzia.
3. W jakim celu i w jaki sposób w kronice budowany jest autorytet marszałka Śmigłego-Rydza?

Pytania dla uczniów szkoły średniej (poziom rozszerzony): pytania dla poziomu podstawowego, a ponadto:

1. Wskaż padający w materiale przykład urzędowej polonizacji zajętych ziem i tamtejszej przestrzeni publicznej.
2. Czy Edward Śmigły-Rydz nazywany jest tu za pomocą stanowiska, które pełnił faktycznie w 1938 roku?
3. Podaj przykład wykorzystania przez twórców materiału pamięci o dawnej historii Polski.
4. Czy na podstawie źródła można ustalić datę dzienną opisywanych wydarzeń?

Wskazówki:

W kronice zajęcie Zaolzia przez Polskę nie zostało przedstawione po prostu jako aneksja albo podbój, lecz jako odzyskanie należnych Rzeczypospolitej ziem i uwolnienie miejscowej ludności polskiej spod obcych rządów.

Charakterystycznym, widocznym w materiale aspektem aneksji jest polonizacja przestrzeni w dotychczas czechosłowackiej części Cieszyna. Widzimy dekoracje z symbolami narodowymi i hasłami na cześć marszałka, w tym „bramę triumfalną” będącą nawiązaniem do tradycji starożytnego Rzymu. Lektor wspomina także o tym, że patronem jednej z ulic został Józef Piłsudski. Słyszymy także o domu w Jabłonkowej, w którym przebywał zmarły wódz, co upamiętnia tablica pamiątkowa. Innym przykładem nawiązywania do pamięci historycznej jest nazwanie Cieszyna „starym, piastowskim grodem”, to jest podkreślenie, że jako całość od początku stanowił on część państwa polskiego.

Materiał filmowy służył też budowaniu autorytetu Edwarda Śmigłego-Rydza jako przywódcy politycznego i wodza armii. Podkreślono jego kluczową rolę w dziele zajęcia Zaolzia, a także entuzjazm, z jakim był witany przez tamtejszą ludność. Warto zauważyć, że jest on tytułowany Naczelnym Wodzem, mimo że stanowisko to objął dopiero w chwili wybuchu wojny z Niemcami 1 września 1939 roku. Zabieg ten również służył umocnieniu jego autorytetu jako dowódcy i żołnierza.

Co ciekawe twórcy materiału nie posłużyli się datami dziennymi – to, że Śmigły-Rydz przebywał na Zaolziu od 12 do 13 października 1938 roku możemy ustalić jedynie na podstawie innych źródeł.

Literatura pomocnicza:

Miszewski D., *Zaolzie w stosunkach polsko -czechosłowackich w czasie II wojny światowej*, „Wieki Stare i Nowe”, 2018, t. 13 (18), s. 219-246.

Polskie ultimatum w sprawie Zaolzia, online: <https://muzhp.pl/kalendarium/polskie-ultimatum-w-sprawie-zaolzia>.

Tomaszewski J., *Polska wobec Czechosłowacji w 1938 roku*, „Przegląd Historyczny” 1996, z. 1 (87), s. 43-59.

Wanatowicz M. W., *Historia społeczno-polityczna Górnego Śląska i Śląska Cieszyńskiego 1918-1945*, Katowice 1994.

Zarys dziejów Śląska Cieszyńskiego, red. J. Valenta, Ostrawa-Praga 1992.

Najważniejsze cezury:

2-11 października – zajęcie Zaolzia przez Wojsko Polskie

Imię i nazwisko osoby opracowującej rekord: Arkadiusz Siwko.